

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจ่างค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

Developing Learning Activities to promote Social Responsibility based on Value Clarification Process for Prathomsuksaksa 5 Students

จินตนา วิลัยชนม์¹, ประสาท เนืองเฉลิม²
Jintana Wilaichon¹, Prasart Nuangchalem²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจ่างค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนตามการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจ่างค่านิยม โดยกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศรีสว่างสามัคคี ปีการศึกษา 2559 จำนวน 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา มีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์เอกสาร แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและขั้นตอนการเรียนรู้ตามกระบวนการกระจ่างค่านิยม ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจ่างค่านิยม และขั้นตอนที่ 3 การเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจ่างค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 6 แผน แบบวัดคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน และแบบสัมภาษณ์นักเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และใช้สถิติที่ แบบไม่เป็นอิสระ ทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบคะแนนจากการวัดคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนก่อนและหลังเรียน ผลการวิจัย พบว่า

1. แผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจ่างค่านิยมที่พัฒนา

¹ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Master degree student, Faculty of Education, Mahasarakham University

² Faculty of Education, Mahasarakham University

ขึ้น โดยภาพรวมพบว่ามีค่าความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$) 2. ค่าเฉลี่ยของคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, ความรับผิดชอบต่อสังคม, กระบวนการกระจำนียม

Abstract

This research aims to develop learning activities to promote the social responsibility by use the process of value clarification for Prathomsuksa 5 students and to compare the social responsibility of Prathomsuksa 5 students before and after learning by learning activities to promote the social responsibility use by the process of value clarification. The target group are fifteen students in Prathomsuksa 5 students of Saisawangsamakkee School in 2016 by purposive selection. This research use the research and development process. There are three phase consist of Phase I The Synthesis document, concept of model and learning step of process of value clarification. Phase II The develop lesson plan to promote the social responsibility use by the process of value clarification and Phase III the social responsibility of students. The research instruments consist of six lesson plan to promote the social responsibility use by the process of value clarification for Prathomsuksa 5 students, the instruments feature the social responsibility of the student, observation form the social responsibility of the student and the interview students. The data were analyze by mean, percentage and testing hypotheses by t-test dependent to compare the social responsibility of Prathomsuksa 5 students before and after learning. The quality of the developed learning plan found that the relevance is at the highest level. The student's social responsibility after learning is higher than before learning at the.01 level of significance.

Keywords: Learning activities, social responsibility, process of value clarification

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการ (2558: 6) ได้กำหนด 10 นโยบายเร่งด่วนในปีงบประมาณ 2558 โดยระบุไว้ข้อหนึ่งว่ามุ่งทบทวนหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ มีเวลาทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ รวมทั้ง

ปลูกฝังในเรื่องค่านิยมหลัก มีคุณธรรมจริยธรรม สร้างวินัย จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความภาคภูมิใจในการเป็นคนไทย

การพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายข้างต้น เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของสถานศึกษาทุกแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปลูกฝังความรับผิดชอบต่อ

และคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จาก การศึกษารูปแบบคุณธรรมของสถาบันพัฒนา ข้าราชการพลเรือน พบว่า คุณธรรมสำคัญที่ ควรปลูกฝังให้แก่บุคคล คือ ความรับผิดชอบ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2542: 72) สอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานที่ควร ปลูกฝังให้แก่เยาวชนเป็นอันดับหนึ่งร่วมกับการ พึ่งตนเอง และความขยันหมั่นเพียร คือ ความ รับผิดชอบ เพราะถ้าบุคคลในสังคมมีความสำนึก ในความรับผิดชอบ การปฏิบัติหน้าที่ การงานจะ สำเร็จเป็นผลอันน่าชื่นชม ทำให้ได้รับความไว้วางใจ เชื่อใจจากผู้อื่น ก่อให้เกิดความมั่นคงในวิถีชีวิต เป็นกำลังอันสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ชาติไทยได้ เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2539: 94) นอกจากนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2554: 41) ยังกล่าวถึงความสำคัญของความ รับผิดชอบว่า คนเราจะต้องมีความรับผิดชอบต่อ ประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันของชุมชนหรือของหมู่ ชน ให้คนอื่นได้กินได้ใช้ด้วยและให้มีกินมีใช้กันไป ได้นาน ๆ ดังนั้น วิธสอนในโรงเรียนจึงมีส่วนสำคัญ ในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเด็ก สื่อการ เรียนรู้และกิจกรรมที่น่าสนใจ เหมาะสมกับวัยและ ความสามารถของเด็กจะสร้างความพึงพอใจให้แก่ เด็กและช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมได้ เป็นอย่างดี (ทีศนา แชมมณี, 2546: 18)

จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษาของโรงเรียนศรีสว่างสามัคคี จังหวัดชัยภูมิ ปีการศึกษา 2556-2558 ด้าน คุณภาพของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ โรงเรียนพบว่า ผู้เรียนจำนวนไม่น้อยยังมีพฤติกรรมและค่า นิยมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมอยู่ ในระดับไม่น่าพึงพอใจ กล่าวคือ ผู้เรียนยังขาด วินัยในตนเอง ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน และ

ส่วนรวม ขาดความกระตือรือร้นสนใจในการเรียน ซึ่งเป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไข และพัฒนา ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเด็นดังกล่าว (โรงเรียนศรีสว่างสามัคคี, 2558: 5-11) ใน รายวิชาหน้าที่พลเมือง และจำเป็นต้องแสวงหา เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถอยู่ในสังคม ฐานความรู้ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี โดยในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องมีการพัฒนา คุณลักษณะด้านการให้เหตุผล ตลอดจนการรู้จัก แก้ปัญหาได้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่าง คงทนตลอดไป

การสอนโดยกระบวนการกระจำง่าค่านิยม หรืออาจเรียกว่าการทำค่านิยมให้กระจำง่า เป็น กระบวนการสอนแนวทางหนึ่งที่เหมาะสมในการ พัฒนาคุณลักษณะที่ส่งเสริมตามเป้าหมายของวิชา หน้าที่พลเมืองข้างต้น เพราะเหตุว่ามีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการพินิจพิเคราะห์ พิจารณา การกระทำ และผลที่ได้รับจากการตัดสินใจ นักเรียนได้แสดงความสามารถในการเข้าร่วม กิจกรรมกลุ่ม รู้จักสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหา ได้ด้วยตนเอง ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ยอมรับ ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และรู้จักรับผิดชอบต่อ หน้าที่ที่ตนได้รับ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิต ประจำวันในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังผลงานวิจัยของฟิซแพทริก (Fizpatrick, 1975: 1994 – A) ที่ได้นำกระบวนการทำค่านิยม ให้กระจำง่าของแรลล์ และคณะ มาศึกษาผลที่มีต่อ ความคิดรวบยอดแห่งตน และความสามารถในการ ปรับปรุงด้านบุคลิกภาพและความสามารถทางการ อ่าน ของนักเรียนเกรด 7 ในรัฐวอชิงตัน ดี.ซี. โดย สอนด้วยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำง่าเป็น เวลา 16 ชั่วโมง ผลการทดลองปรากฏว่านักเรียน มีความคิดรวบยอดแห่งตน และความสามารถ ในการปรับตัวด้านบุคลิกภาพและความสามารถ

ทางการอ่านสูงกว่ากลุ่มควบคุม เช่นเดียวกับเพชรจัส (Pracejus, 1974: 2058-A) ได้ศึกษาผลกระทบของกระบวนการกระจำง่านค่านิยมต่อความเข้าใจการอ่าน โดยแบ่งนักเรียนเกรด 8 ออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มควบคุม กลุ่มที่ 2 สอนความเข้าใจในการอ่านโดยให้นักเรียนอ่านหนังสือเล่มเดียวกันตลอดทั้งเล่ม แต่ไม่ใช้กระบวนการกระจำง่านค่านิยม กลุ่มที่ 3 ใช้กระบวนการกระจำง่านค่านิยม ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการกระจำง่านค่านิยมสามารถช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านสูงขึ้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของมาลาตี โหมตเซียว (2541: 88), จันทนะ วิไลพัฒน์ (2542: 81-82), ฟาริดา แสงเอี่ยม (2546: 74-75), เกรียงศักดิ์ โกลากุล (2547: 70-71) และ เรณู แดงไทย (2547: 73) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำกระบวนการกระจำง่านค่านิยมมาใช้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และค่านิยมของนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น ความรับผิดชอบต่อสังคม ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เป็นต้น ทั้งนี้ การวิจัยแต่ละเรื่องมีผลสรุปสอดคล้องกันไป ในแนวทางเดียวกันว่าการใช้กระบวนการกระจำง่านค่านิยมสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รวมทั้งพัฒนาค่านิยมในด้านต่างๆ ของนักเรียนให้สูงขึ้นได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการกระจำง่านค่านิยมสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างน่าสนใจ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำกระบวนการกระจำง่านค่านิยมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยจัดทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ค่านิยมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมสอดแทรกในชั้นตอนต่างๆ ตามแนวคิดของ

แรธส์, ฮาร์มิน และไซมอน (Raths, Harmin and Simon, 1966, อ้างถึงใน วิชรี ฐวธรรม, 2541: 197) ซึ่งผู้วิจัยสนใจศึกษาว่าการสอนหน้าที่พลเมืองโดยใช้กระบวนการกระจำง่านค่านิยมจะช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมได้หรือไม่อย่างไร ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจำง่านค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจำง่านค่านิยม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบแผนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศรีสว่างสามัคคี ปีการศึกษา 2559 จำนวน 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจำง่านค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 6 แผน
2. แบบวัดคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน จำนวน 1 ฉบับ โดยมี

ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่.20 -.80 และมีความเชื่อมั่น เท่ากับ.92

3. แบบสังเกตพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 0.60 – 1.00

4. แบบสัมภาษณ์นักเรียน จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทุกข้อ เท่ากับ 1.00

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายในปีการศึกษา 2559 โดยใช้เวลาจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 12 ชั่วโมง โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์เอกสารแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและขั้นตอนการเรียนรู้ตามกระบวนการกระจำจ่านิยม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจำจ่านิยมโดยสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบวัดความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนและ แบบสัมภาษณ์นักเรียน แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความถูกต้อง จากนั้นนำเครื่องมือทั้ง 4 ชนิด ไปทดลองใช้และหาคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 3 การเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย โดยทำการวัดความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนโดยใช้แบบวัดความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน สังเกตพฤติกรรม

ของนักเรียนและสัมภาษณ์ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกระจำจ่านิยม จากนั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกระจำจ่านิยมโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 6 แผน แล้ววัดความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนและสัมภาษณ์หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกระจำจ่านิยม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจำจ่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบ เนื้อหา ภาษาที่ใช้ และกิจกรรมการเรียนรู้โดยกระบวนการกระจำจ่านิยม โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ และทำการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลจากแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์

2. เปรียบเทียบคะแนนจากการวัดคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนก่อนและหลังเรียนโดยใช้การทดสอบค่าที่ (t-test) แบบ Dependent

ผลการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมค่านิยมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการกระจำจ่านิยมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการ	ค่าเฉลี่ยความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ
สาระสำคัญ	
1.1 แสดงความคิดรวบยอดของเนื้อหา	4.60
1.2 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา	4.47
จุดประสงค์การเรียนรู้	
2.1 ถูกต้องตามหลักการเรียนรู้	4.60
2.2 ระดับพฤติกรรมที่กำหนดสอดคล้องกับเวลา เนื้อหาและผู้เรียน	4.57
2.3 สอดคล้องกับสาระสำคัญ	4.67
2.4 ระบุพฤติกรรมที่สามารถวัดได้ประเมินได้	4.57
การวัดและประเมินผล	
3.1 ใช้การวัดและประเมินที่หลากหลาย	4.40
3.2 วิธีวัดและเครื่องมือมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมที่กำหนดในจุดประสงค์	4.50
3.3 วิธีวัดและเครื่องมือมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของวิชา	4.53
3.4 วิธีวัดและเครื่องมือมีความสอดคล้องกับขั้นตอนและกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรม	4.53
3.5 เกณฑ์การประเมินมีความสอดคล้องกับระดับความสามารถของผู้เรียน	4.43
กิจกรรมการเรียนรู้	
4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.60
4.2 สอดคล้องกับความสามารถและวัยของผู้เรียน	4.40
4.3 น่าสนใจ จูงใจให้กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และเข้าร่วมในกิจกรรม	4.47
4.4 ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	4.53
4.5 เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.60
4.6 เสริมสร้างความรู้ เจตคติและค่านิยมที่ดีของผู้เรียน	4.57
4.7 เป็นไปตามหลักการสอนโดยกระบวนการกระจำค่านิยม	4.43
สื่อและแหล่งการเรียนรู้	
5.1 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	4.40
5.2 เหมาะสมกับวัยความสนใจและความสามารถของผู้เรียน	4.60
5.3 เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและโรงเรียน	4.63
รวม	570.60
เฉลี่ย	4.53
แปลความ	มากที่สุด

2. เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคม
ของนักเรียนก่อนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการ

กระจำจ่า่านีม ดั่งตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและ
หลังเรียน (คะแนนเต็ม 30 คะแนน)

การทดสอบ	$\bar{X}$	S.D.	df	t	p
ก่อนเรียน	15.67	3.99	14	9.85**	.000
หลังเรียน	23.73	1.94			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม
โดยใช้กระบวนการกระจำจ่า่านีม ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีข้อค้นพบที่สำคัญและน่า
สนใจที่ควรอภิปราย 2 ประเด็นดังนี้

1. จากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริม
เสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้กระบวนการ
กระจำจ่า่านีมไปทดลองใช้ พบว่า แผนการจัดการ
เรียนรู้ดังกล่าวมีความเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจาก
แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นผ่านการสร้าง
และพัฒนาอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยมีการศึกษา
เอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อนทำการ
พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้มาเป็นอย่างดี อีกทั้ง
ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิง
คุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
กล่าวคือ ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การคำนวณค่า
เฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ การวัดความ
รับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน การคำนวณ
ค่าเฉลี่ยจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน
ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์นักเรียน
เกี่ยวกับพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม
แต่ละขั้นตอนของการหาประสิทธิภาพมีการแก้ไข
ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้แผนการ

จัดการเรียนรู้ อีกทั้งมีความถูกต้องของเนื้อหา
โดยผ่านการตรวจความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ
คำนึงถึงทฤษฎีหลักจิตวิทยาในการจัดการเรียนรู้
 อีกทั้งสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ
 มีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน นักเรียน
 สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีครู
 เป็นผู้คอยแนะนำ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ทักษะ
 กระบวนการกลุ่มในการแสวงหาความรู้ นักเรียน
 ได้ฝึกปฏิบัติจริงจากสถานการณ์ตัวอย่างที่
 ครูคัดเลือกมาให้ให้นักเรียนศึกษา ทำให้นักเรียน
 สนในการเรียนมากขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงส่ง
 ผลให้แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ซึ่ง
 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับ
 แนวคิดของแรธส์, ฮาร์มัน และไซมอน ที่อธิบาย
 เพิ่มเติมว่า กระบวนการกระจำจ่า่านีมเป็น
 วิธีการที่ผู้สอนจะไม่ใช่ผู้บรรยาย ผู้บอก หรือ
 นักเทศน์ ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวก ที่
 เรียกว่า Facilitator คือ เป็นผู้เตรียมจัดสถานการณ์
 ของการเรียนไว้ก่อนเป็นแนวทางเพื่อยั่ว ให้
 ผู้เรียนคิดและตัดสินใจ (กรมสามัญศึกษา, 2529:
 54) อีกทั้งเป็นแนวคิดในการส่งเสริมให้ครูเปลี่ยน
 แนวการสอนแบบเดิม ที่คอยป้อนคำถามให้
 นักเรียนด้วยการอบรมสั่งสอน มาเป็นการสอนที่

สร้างสภาพแวดล้อม ให้ผู้เรียนเข้าใจในการนิยามคุณค่าต่างๆ ด้วยตัวของเขาเอง และเปลี่ยนแนวการสอน ที่เป็นเรื่องข้อเท็จจริงและมโนทัศน์ มาเป็นระดับของการให้คุณค่า และตรวจสอบค่านิยมของตนเอง และยังสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่ โดยครูเป็นผู้ช่วยชี้แนะแนวทางให้ผู้เรียนเปลี่ยนแบบแผนพฤติกรรมจากลักษณะที่เคยเฉื่อยชาเลื่อนลอยให้เขาเป็นเด็กที่เด็ดเดี่ยว กระตือรือร้นมากขึ้น รู้ว่าจะโรสมควร ซึ่งเป็นความต้องการของครูเองและพ่อแม่ เป็นการพิจารณาค่านิยมที่เขาชอบด้วยตนเอง และผลจากการทำค่านิยมให้กระจ่างอีกประการหนึ่ง คือ ใช้เป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตร และการสอนโดยใช้จิตใจของผู้เรียน เป็นแกนกลาง สร้างบรรยากาศที่จะให้ผู้เรียนได้สอบถามความรู้สึกรู้สึกของตนเองในเรื่องต่างๆ ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ค่านิยมส่วนตัวของเขาและของผู้อื่น เลือกค่านิยมของตัวเอง แทนที่จะให้ผู้เรียนยึดค่านิยมตามที่ผู้อื่นหยิบยื่นให้ความเชื่อของนักการศึกษาที่สนับสนุนการทำค่านิยมให้กระจ่าง เชื่อว่าค่านิยมมีลักษณะเป็นกลาง ไม่มีค่านิยมใดที่ดีแท้ตลอดไป ในทุกสถานการณ์เป็นตัวบ่งชี้ความเข้าใจในชีวิตของบุคคล อันทำให้คนเราเข้าใจตัวเองมากขึ้น (Raths, Harmin and Simon, 1966: 11, อ้างถึงในนาตยา บิลันธานานนท์, 2535: 509) ทำให้ได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทนะ วิไลวัฒน์ (2542: 81-82) ซึ่งพัฒนาพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการสร้างค่านิยม มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างแผนกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า แผนกิจกรรมเพื่อพัฒนากิจกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการเสียสละมีประสิทธิภาพเท่ากับ 56.81/77.20

2. การเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ค่าเฉลี่ยของความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายโดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน และด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อน จากการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย สรุปข้อมูลได้ว่า นักเรียนทุกคนมีความคิดว่าความรับผิดชอบต่อเพื่อน โรงเรียน และชุมชน มีความสำคัญ นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดว่าความรับผิดชอบต่อโรงเรียนมีความสำคัญที่สุด และในรอบปีที่ผ่านมานักเรียนเคยทำสิ่งที่เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อเพื่อนหรือโรงเรียนหรือชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่นักเรียนภาคภูมิใจที่สุดหลายพฤติกรรม อาทิ การเข้าร่วมกิจกรรมสืบสานประเพณีต่างๆ ของชุมชน เช่น เทศกาลสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ การแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองทุกวันศุกร์และวันพระ การบริจาคสิ่งของช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนและเพื่อนบ้าน การไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การเก็บขยะและรักษาความสะอาดของบริเวณโรงเรียนและชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่า กระบวนการกระจ่ายค่านิยมนั้นช่วยเพิ่มพูนความสามารถของบุคคลที่จะสื่อความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกและค่านิยมให้ผู้อื่นทราบ ส่งเสริมให้บุคคลเห็นอกเห็นใจและเข้าใจในตัวผู้อื่นส่งเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการแก้ปัญหา ช่วยให้บุคคลรู้จักการยอมรับ การเห็นด้วย การไม่เห็นด้วย ต่อความคิดเห็นในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของสังคม ช่วยให้บุคคลมีทักษะการตัดสินใจ ส่งเสริมให้บุคคลยึดมั่นในความเชื่อมั่นของตน (นาตยา บิลันธานานนท์, 2528: 521 - 522) นอกจากนี้ กระบวนการ

กระจำจ่า่านีมตามแนวคิดของแรอ์ส, ฮาร์มิน และ ไชมอน เป็นวิธีการที่ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทโดยไม่าเป็นผู้บรรยาย ผู้บอก หรือนักเทคนิ์ ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวก ที่เรียกว่า Facilitator คือเป็นผู้เตรียมจัดสถานการณ์ของการเรียนไว้ก่อนเป็นแนวทางเพื่อยั่ว ให้ผู้เรียนคิดและตัดสินใจ การทำ่า่านีมให้กระจำจ่าใช้หลัก 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การยอมรับความคิดเป็นของ ผู้เรียนโดยไม่าขัดแย้ง หรือชี้้นาคความเห็นและการกระทำให้ผู้เรียน (Psychological Satiety) ผู้สอน จะช่วยออกความเห็นตามความจำเป็น เป็นการ ใช้จิตวิทยาสร้างเสริมกำลังใจและความคิดเห็น ให้ผู้เรียน ประการที่สอง การใช้กระบวนการเป็น ยุทธศาสตร์ (Clarifying Strategies) เพื่อทำ่า่านีมกระจำจ่า ด้วยการใช้คำถามนำความคิด และให้ นักเรียนวิเคราะห์ผลงานด้วยตนเองด้วยการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของเหตุและผลตลอดจนผลลัพธ์ จากพฤติกรรม (กรมสามัญศึกษา. 2529: 54) อีกทั้งการกระจำจ่า่านีมยังเกี่ยวข้องกับชีวิต ประจำวันในแง่ของการส่งเสริมให้บุคคลได้พิจารณา ตรึกรตรองในความเชื่อและ่านีมของตนอย่าง มีสติ คิดอย่างรอบด้าน และมีเหตุผลที่สมควร ซึ่งเป็นบรรทัดฐานและเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ของบุคคลอย่างมีคุณค่าสืบไป (วัชรวิ์ ฐวธรรม, 2541: 38) ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ งานวิจัยของมาลาตี โหมตเขียว (2541: 67-68) ได้ทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ ปัญหาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียน วิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบ กระบวนการ สร้างเสริม่านีมกับการสอนตามคู่มือครู ผล การศึกษาค้นคว้าพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่เรียน โดยการสอน แบบกระบวนการสร้างเสริม่านีมกับนักเรียน ที่ เรียนโดยการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมี ันัยล้าค่าัญทาง สถิติที่ระดับ.01 และความสามารถ

ในการคิดแก้ปัญหของนักเรียนที่เรียน โดยการ สอนแบบกระบวนการสร้างเสริม่านีมกับ นักเรียนที่ เรียนโดยการสอนตามคู่มือครู แตกต่าง กันอย่างมีันัยล้าค่าัญทาง สถิติที่ระดับ.01 สอดคล้อง งานวิจัยของ จันทนา วิไลพัฒน์ (2542: 81-82) ซึ่งพัฒนาพฤติกรรมความเอื้อเพื่อแม่และความ เสียสละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดย ใช้กระบวนการสร้าง่านีม ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนพฤติกรรมด้านความ เอื้อเพื่อแม่และการเสียสละหลังการทดลองมี พัฒนาการสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง และ ค่าเฉลี่ย ร้อยละของคะแนนพฤติกรรมด้านความเอื้อเพื่อ แม่และการเสียสละ ในแต่ละด้านของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นรายบุคคล หลังการทดลองสูงขึ้น โดยค่าเฉลี่ยร้อยละของ คะแนนที่มีการพัฒนาเพิ่ม ขึ้นมากที่สุด คือ พฤติกรรมด้านความเอื้อเพื่อ แม่และการ เสียสละทางวาจา สอดคล้องกับงาน วิจัยของ ฟาริดา แสงเอี่ยม (2546: 74-75) ทำการ พัฒน่านีมในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และคุ้มค่าโดยใช้กระบวนการกระจำจ่า่านีม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษา พบว่า ่านีมการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและ คุ้มค่าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียน อิสลามวิทยาลัย ก่อนและหลังการเรียนโดยใช้ ชุดการเรียนเพื่อพัฒน่านีมการใช้ทรัพยากร อย่างประหยัดและคุ้มค่าแตกต่างกันอย่างมีันัย ล้าค่าัญทางสถิติที่ระดับ.01 สอดคล้องกับงานวิจัย ของปราณี อยู่ประสิทธิ์ (2546: 58-59) ซึ่งได้ ทำการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบโดย ใช้กระบวนการสร้าง่านีมสำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการทดลองพบว่าค่าร้อยละของคะแนนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ เรณู แดงไทย (2547: 73) ได้ศึกษา และรายงานผลการสอนโดยใช้กระบวนการทำ

ค่านิยมให้กระจำงที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษาและความรับผิดชอบต่อสังคมของ นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 นักเรียนที่ได้รับการสอนโดย กระบวนการทำค่านิยมให้กระจำงมีความรับผิดชอบ ต่อสังคมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตาม ปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยกระบวนการทำค่า นิยมให้กระจำงมีความรับผิดชอบต่อสังคมหลัง เรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.05 อีกทั้งงานวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของเกรียงศักดิ์ โกลากุล (2547: 70-71) ซึ่งทำการพัฒนาพฤติกรรมด้านความมีน้ำใจ โดย ใช้กระบวนการสร้างค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการทดลองพบว่าค่าเฉลี่ย ของคะแนนพฤติกรรมความมีน้ำใจของนักเรียน ภายหลังจากทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ค่า เฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความ มีน้ำใจสูงขึ้น และอัตราการพัฒนาพฤติกรรมกรรมมี

น้ำใจของนักเรียนทุกคนสูงขึ้นทุกด้าน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัย ไปใช้

1.1 โรงเรียนพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมเพื่อ ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน เพื่อให้รายวิชาเพิ่มเติมดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของ หลักสูตรสถานศึกษาอย่างชัดเจน

1.2 ครูผู้สอนต้องศึกษารายละเอียด แผนการจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจและอาจมีการปรับ เปลี่ยนบางส่วนให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละ โรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการพัฒนาแผนการจัดการ เรียนรู้ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับ ชั้นอื่นๆ

2.2 ควรมีการพัฒนาแผนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้กระบวนการกระจำงค่านิยมเพื่อ ส่งเสริมค่านิยมด้านอื่นๆ ของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2558*. กรุงเทพฯ: รุ่งเสรีการพิมพ์.

กรมสามัญศึกษา. (2529). *การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: หน่วย ศึกษาพิเศษ, กรมสามัญศึกษา.คุรุสภาลาดพร้าว.

เกรียงศักดิ์ โกลากุล. (2547). *การพัฒนาพฤติกรรมด้านความมีน้ำใจ โดยใช้กระบวนการสร้างค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านดอนกลาง จังหวัดสุพรรณบุรี*. ปรปัญญา นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2539). *ลักษณะชีวิตสู่ความสำเร็จ 2*. กรุงเทพฯ: ซีคเซสมีเดีย.

จันทนะ วิไลพัฒน์. (2542). *การพัฒนาพฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการใช้กระบวนการสร้างค่านิยม*. กรุงเทพมหานคร: ฐานข้อมูล วิทยานิพนธ์ไทย.

- ทิศนา แชมมณี. (2546). *การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บริษัทเมธีทีปส์ จำกัด.
- นาตยา ปิลันธนานนท์. (2535). *การพัฒนาจริยธรรม: การทำความเข้าใจในค่านิยม เอกสารการสอนชุดจริยศึกษา หน่วยที่ 9-15*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นาตยา ปิลันธนานนท์. (2528). *เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษา หน่วยที่ 6-10*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ปราณี อยู่ประสิทธิ์. (2546). *การพัฒนาพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบโดยใช้กระบวนการสร้างค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านทึง จังหวัดสุพรรณบุรี*. ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2554). *คนรักป่า ป่ารักคน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิปัญญาประทีป.
- พาริดา แสงเอี่ยม. (2546). *การศึกษาเพื่อพัฒนาค่านิยมในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า โดยใช้กระบวนการเข้าใจค่านิยม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มาลาตี โหมตเขียว. (2541). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบกระบวนการสร้างเสริมค่านิยมกับการสอนตามคู่มือครู*. ปรินญาณินพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เรณู แต่งไทย. (2546). *ผลการสอนโดยใช้กระบวนการทำค่านิยมให้เข้าใจที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- โรงเรียนศรีสว่างสามัคคี. (2558). *รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปีการศึกษา 2557*. เอกสารอัดสำเนา. มปป.
- วัชร ฐวธรรม. (2541). *คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2542). *การศึกษารูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- Fitzpatrick, M.A. (1975). "An experimental study to investigate the effects of selected value clarifying strategies on the self concept and reading achievement of seventh grade students in nonpubic schools of a large Roman Catholic Diocese," *Dissertation Abstracts International*. 36 (4): 1994-A.
- Pracejus, E.L. (1974, October). "The effect of clarification on reading comprehension". *Dissertation Abstracts International*. 35 (4): 2058-A.